

ЕДИН СЛУЧАЙ НА РЕЧНО ОБЕЗГЛАВЯВАНЕ

Антон Динев

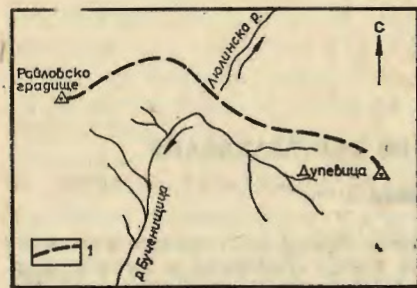
Във високата част на Люлин, от двете страни на главното вододелно било, се намират най-горните течения на реките Люлинска и Бученищица. Люлинска река тече от изворите си около 1,5 км на северозапад, а при Бучинския проход рязко променя своето направление и се насочва на североизток. Разстоянието през прохода от завоя на Люлинска река до р. Бученищица е твърде късо — 400 м. Върху това ниско вододелно пространство ясно личи и негативна линейна форма, която представлява изоставена речна долина. Всички тези особености дават основание да се мисли, че при Бучинския проход е извършено преустройство на речната мрежа, което се изразява в обезглавяването на р. Бученищица от Люлинска река.

Формирането на някогашните долини на реките Люлинска и Бученищица е свързано с денивелацията на билната денудационна повърхнина на Люлин и нейното разкъсване по тектонско нарушение, преминаващо направо на планината през Бучинския проход (Ил. Иванов, 1960). При това положение още през плиоцена р. Бученищица е използвала първоначално северозападния наклон на повърхнината, след което по тектонското нарушение се отправяла към Пернишката котловина, като е заложила цялото си горно течение в лесноразрушимия люлински конгломерат. Люлинска река е започвала някъде близо до завоя на р. Бученищица от другата, североизточната страна на тогавашното вододелно било и по склона, изграден от андезити и техните пирокластични, се спускала към плиоценския басейн в Софийската котловина. Реката в най-горното си течение, както показва морфологията на нейната долина, е била предиспонирана от същото тектонско нарушение, което е услеснило в голяма степен по-нататъшното ѝ развитие.

Речното обезглавяване може да се обясни с нееднакви ерозионен базис на реките Люлинска и Бученищица във връзка с различията във височинното положение на Софийската и Пернишката котловина през плиоцена и кватернера. Тези различия произлизат от спецификата в морфоструктурното развитие на двете котловини на фона на контрастното издигане на Люлин (Ил. Иванов, 1960; Д. Канев, 1963; М. Георгиев, 1968). И днес ерозионният базис на Люлинска река в Софийската котловина (р. Какач, ляв приток на р. Искър) лежи с 150 м по-ниско от ерозионния базис на р. Бученищица в Пернишката котловина (р. Струма). При очерталата се тенденция на височинно несъответствие между двете котловини през плиоцена и кватернера по-ниският ерозионен базис на Люлинска река е станал причина за нейното по-ускорено регресивно всичане, в резултат на което тя достигнала р. Бученищица и я обезглавила. Последвалата корекция на Люлинска река се изразява в допълнително всичане с 10—12 м спрямо изоставеното легло на р. Бученищица. Ако тази стойност се съпостави с височината на най-младата плей-

стоенска тераса на р. Какач, която е 12—15 м, то трябва да се допусне, че обезглавяването е било извършено много преди края на плейстоцена.

Настъпването на речната мрежа във високата част на Люлин е довело до изместване на главното вододелно било. От ерозионната дейност на двете реки през плиоцена и кватернера се е образувал изразителният

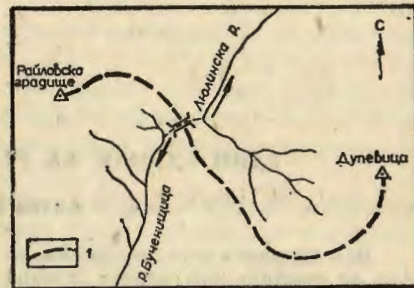

Фиг. 1. Положение на реките Люлинска и Бученищица преди обезглавяването

1 — Главно вододелно било

Fig. 1. Situation of the rivers Lyulinska and Bouchenishitza before the decapitation

1 — main watershed

Фиг. 2. Съвременно положение на реките Люлинска и Бученищица

1 — Главно вододелно било

Fig. 2. Contemporary situation of the rivers Lyulinska and Bouchenishitza

1 — Main watershed

Бучински проход, вкопан на окло 250—300 м под билната денудационна повърхнина на планината, фрагменти от която са запазени при върховете Дупевица и Райловско градище.

ЛИТЕРАТУРА

- Георгиев, М. По някои въпроси относно морфотектонското развитие на Софийската котловина. Год. на СУ, ГГФ, т. 61, кн. 2, 1968.
- Иванов, Ил. Геоморфология на Димитровската котловина. Год. на СУ, БГГФ, т. 53, кн. 3, 1960.
- Канев, Д. Неотектонски движения в района на град София. Год. на СУ, БГГФ, т. 56, кн. 3, 1963.